

3. Kuftjak E. V. Sovladajushhee povedenie supruzheskoj pary: dinamika i struktura / E. V. Kuftjak // Psihol. zhurn. – 2010. – Т. 31, № 3. – 17-24 s.
4. Martynova O. S. Kriterii ocenki Internet-zavisimosti / O. S. Martynova // Psihoterapija i konsul'tirovanie. – М., 2002. – № 3. – 27–30 s.
5. Yanh K. S. Diahnoz – Internet-zalezhnist' / K. S. Yanh // Myr Interneta. – М., 2000. – № 2. – 36–43 s.

Резюме. Стаття посвячена дослідженню особливостей залежності партнерів від соціальних мереж, вивченню шлюбних відносин, аналізується вплив досліджуваної залежності на функціонування сімейних відносин. Автор статті аналізує особливості шлюбно-сімейних партнерів від соціальних мереж, вивчення шлюбних відносин і аналізу впливу дослідження досліджуваної залежності на функціонування сімейних відносин.

Ключевые слова: интернет-зависимость, социальные сети, супружеские отношения, межличностные отношения, онлайн-игры.

Summary. The article deals with the study of the peculiarities of the partner's addiction to social networking, study of conjugal relationships and analysis of the influence of the investigated addiction on the functioning of the family relationships. The author analyzes the peculiarities of the partners' addiction to the social networking, studies the conjugal relationships and analyzes the influence of the investigated addiction on the functioning of family relationships.

Key words: internet addiction, social networking, conjugal relationships, interpersonal relationships, online games.

159.923.2:159.922.7-056-26

Т.М. ФЕДЮК, Н.В. КОРЧАКОВА

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМООЦІНКИ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ

У статті викладено результати теоретичного та емпіричного вивчення психологічних особливостей соціалізації дітей з вадами слуху. Виявлено особливості розвитку самооцінки, мотивації і потреб у дітей з порушеннями слуху.

Ключові слова: діти з вадами слуху, соціалізація, соціальний розвиток, самооцінка, мотивація, молодший шкільний вік.

Постановка проблеми. Соціалізація – це процес і результат входження індивіда в соціальне середовище і становлення його як соціальної особистості під впливом усієї сукупності факторів соціального середовища як цілого. Проблема соціалізації дітей із вадами слуху актуальна на даному етапі розвитку сучасного суспільства та є однією із найголовніших і складних при організації навчання та налагодження міжособистісних стосунків.

Втрата слуху, навіть часткова, створює бар'єр між людиною і суспільством, утруднює оволодіння знаннями і спеціальністю, обмежує трудову і суспільну діяльність, затримує розвиток особистості, спричиняє труднощі в формуванні адекватної самооцінки. Відсутність слуху серйозно обмежує й естетичне виховання особи, адже людина позбавляється можливості нормально сприймати звуки.

Соціальна адаптація дітей із вадами слуху часто ускладнюється емоційними та поведінковими розладами, які формуються як вторинні відхилення через первинний дефект та соціальну депривацію. Всі ці фактори безумовно впливають на розвиток особистості дитини, який характеризується розвитком здібностей, темпераменту, характеру, вольових якостей, емоцій, мотивів та соціальних установок.

Однією з нерозв'язаних соціально-педагогічних проблем на сьогодні є забезпечення соціалізації, інтеграції у суспільство осіб з вадами слуху. Головною метою навчання і виховання осіб з порушенням слуху є повноцінна інтеграція в суспільство, їхня спроможність нарівні з тими, хто несе соціальні навантаження, сприймати інтелектуально-естетичні цінності суспільства, опанувати морально-етичні норми людських взаємин.

Мета статті. Мета даної статті полягає в теоретичному аналізі психологічних особливостей розвитку самооцінки в процесі соціалізації дітей з вадами слуху.

Соціалізація розглядається як розвиток і самореалізація людини протягом усього життя в процесі засвоєння і відтворення культури суспільства, тобто це процес засвоєння людиною соціального досвіду, залучення його до суспільних відносин. У процесі соціалізації особистість набуває якості, необхідні для життя в суспільстві, засвоює певні цінності і форми поведінки. При цьому людина сама бере активну участь в освоєнні норм соціальної поведінки та міжособистісних відносин, у придбанні умінь і навичок, необхідних для успішної реалізації відповідних соціальних ролей та функцій.

Розширення та поглиблення соціалізації людини відбувається в трьох основних сферах: діяльності, спілкуванні та самосвідомості. У сфері діяльності соціалізація пов'язана із засвоєнням нових видів діяльності, спрямованих на виділення передусім особистісних смислів, найбільш значущих саме для конкретної людини певних видів та аспектів діяльності. У сфері спілкування соціалізація розширює коло спілкування, збагачує його зміст, поглиблює розуміння інших людей, розвиває навички спілкування. У сфері самосвідомості соціалізація

означає формування власного "я" як активного суб'єкта діяльності, осмислення особистістю своєї соціальної належності, соціальної ролі, формування самооцінки та ін.

Сучасне розуміння соціалізації як процесу перетворення людини на особистість у результаті засвоєння нею суспільних норм та інтеграції в соціальні інститути дав Т. Парсонс. На його думку, витоком процесу соціалізації особистості є набуття нею самосвідомості та свідомості. Наслідком соціалізації є структурування сфери свідомості особистості під інформаційним впливом інституційованого соціального середовища. Так, вчений писав, "що основний характер структури окремої особистості склався у процесі соціалізації на основі структури систем соціальних об'єктів, з якими вона мала зв'язок протягом свого життя, включаючи, звичайно, культурні цінності й норми, інституційовані в цих системах" [7, с. 27].

Схожої позиції дотримуються представники біхевіоризму Б. Скіннер та Дж. Доллард, які вважали, що становлення особистості відбувається у процесі навчання людиною соціальним нормам. Ч. Кулі та Дж. Мід вважали, що одним із механізмів соціалізації є модель "міжособового спілкування", згідно з якою індивід, дивлячись на себе очима інших людей, засвоює в результаті безлічі інтеракцій правила співжиття. Ж. Піажета, Л. Колберг запропонували "когнітивну" модель соціалізації, що зводиться до розвитку свідомості й самосвідомості дитини у процесі оволодіння образним та абстрактним мисленням.

Дитина з обмеженими можливостями значно гірше пізнає цей світ, адже відсутність здатності нормально оволодівати знаннями та спеціальністю створює бар'єр між людиною і суспільством, що в свою чергу, обмежує трудову і суспільну діяльність, затримує розвиток особистості. Специфіка дитячої інвалідності полягає в тому, що обмеження життєдіяльності виникає в період формування вищих психічних функцій, засвоєння знань і умінь, становлення особистості.

У цьому сенсі дитяча інвалідність становить серйозну проблему, оскільки накладає обмеження не тільки на прояви особистості, але і на її формування.

Діти з відхиленнями у розвитку виявляються позбавлені доступних їх здоровим одноліткам каналів отримання інформації: скуті в пересуванні і використанні сенсорних каналів сприйняття, діти не можуть опанувати всім різноманіттям людського досвіду, що залишається поза сферою досяжності. Вони також позбавлені можливості предметно-практичної діяльності, обмежені в ігровій діяльності, що негативно позначається на формуванні вищих психічних функцій. Негативні емоційні переживання, хронічна незадоволеність і т.п. можуть призводити до патологічних змін характеру, перекручувань у формуванні особистості. [8, с. 50].

У психологічній літературі зазначається, що для формування гармонійної особистості, для розвитку у дитини адекватної самооцінки, необхідної для встановлення правильних взаємин з оточуючими людьми, поруч з дитиною повинен постійно перебувати близький, люблячий і розуміючий його доросла людина. Е. Еріксон вважає тісний контакт з матір'ю в дитинстві фундаментом основою розвитку самостійності, впевненості в собі, незалежності і в той же час теплого, довірливого ставлення до інших [3, с.59].

У цей період дитина повинна придбати почуття довіри до навколишнього світу. Це є основою формування позитивного самовідчуття. Надалі недолік емоційного спілкування позбавляє дитину можливості самостійно орієнтуватися в спрямованості та характері відносин один до одного і може призводити до страху перед спілкуванням.

Взаємини батьків з глухими дітьми досі ще мало вивчені. Сурдопедагоги цікавилися сімейними відносинами глухих з точки зору допомоги батькам у навчанні дітей з вадами слуху. Розглядалися питання участі сім'ї в процесі розвитку мовлення дитини, трудової адаптації, вихованні норм поведінки в суспільстві. Разом з тим у сім'ях, де батьки чи діти мають вади слуху, існують специфічні проблеми, що ускладнюють нормальні взаємини між ними. Добре відомо, що глуха дитина має практично збережений інтелект, можливість і бажання спілкуватися. Він адаптований у соціумі людей з вадами слуху та відчуває елементи соціальної депривації лише у ставленні суспільства чуючих. У цьому сенсі така дитина відрізняється від дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. З іншого боку, батьки глухих дітей можуть виявитися належати до соціуму чуючих людей, які пережили трагедію народження неповноцінної дитини і крах всіх надій. Взаємне нерозуміння в соціальних контактах стає причиною появи значного своєрідності в емоційних відносинах глухих дітей з оточуючими.

Постійний дефіцит у задоволенні потреб у спілкуванні веде до переважання негативних емоцій, до підвищеної дратівливості і інертності. Що призведе до виникнення соціальної ізоляції, важке переживання дискримінації. Подібна внутрішньосімейна ситуація, безперечно, особливим чином впливає на розвиток особистісних якостей дитини з порушеннями слуху. Психологічні та соціально-психологічні умови існування, розвитку і руйнувань сімей, які мають дітей з порушеннями слуху, а також проблема впливу стосунків у сім'ї на розвиток особистості дитини досі не піддавалися детальному вивченню [5, с.162].

Тому у соціальній роботі з дітьми з функціональними обмеженнями варто виділити низку загальних і специфічних закономірностей.

Детальніше зупинимось на бар'єрах, які ставить перед людиною інвалідність, виділені О. І.Холостовою та Н. Ф. Демет'євою. У першу чергу можна говорити про фізичне обмеження, або ізоляції інваліда, - це обумовлено або фізичними, або сенсорними, або інтелектуально-психічними недоліками, які заважають йому самостійно пересуватися й (або) орієнтуватися в просторі. З іншого боку, фактори зовнішнього середовища можуть збільшити або, навпаки, компенсувати вплив цих індивідних недоліків. У цьому аспекті прийнято говорити не тільки про безбар'єрне середовище для інваліда, але також про дружнє або недружнє середовище.

Це обмеження спричиняє багато наслідків, що ускладнюють положення інваліда, і вимагає вживання спеціальних заходів, що усувають просторову, транспортну, побутову ізоляцію інваліда, емоційну депривацію й забезпечують можливість трудової адаптації.

Другий бар'єр - це трудова сегрегація, або ізоляція інваліда: через свою патологію індивід з обмеженими можливостями має вкрай вузький доступ до робочих місць або не має його зовсім. У ряді випадків інвалід абсолютно не здатний до трудової діяльності, навіть найпростішої. Однак в інших ситуаціях інвалідам представляються (або виявляються доступні) робочі місця, що вимагають низької кваліфікації, що передбачають монотонну, стереотипну працю та невисоку заробітну плату. Таке положення обумовлене не тільки (або не стільки) обмеженістю їх індивідуальних фізичних або інтелектуальних ресурсів, скільки нерозвиненим характером ринку праці для осіб з особливими потребами. В умовах "дикої" ринкової економіки адаптація робочих місць для таких індивідів розглядається роботодавцями як невігідна й небажана.

Емоційний бар'єр також є двостороннім, він може складатися з непродуктивних емоційних реакцій навколишніх із приводу інваліда - цікавості, глузування, незручності, почуття провини, гіперопіки, страху й таке інше та фруструючих емоцій інваліда: жалість до себе, недоброчливість стосовно навколишніх, очікування гіперопіки, прагнення обвинуватити когось у своєму дефекті, прагнення до ізоляції й таке інше. Подібний комплекс ускладнює соціальні контакти в процесі взаємин інваліда і його соціального середовища. І сам індивід з обмеженими можливостями, і його найближче оточення гостро мають потребу в тому, щоб емоційний фон їх взаємин був нормалізований.

Нарешті, комплексний характер має комунікативний бар'єр, що обумовлений кумуляцією дії всіх перерахованих вище обмежень, що деформують особистість людини. Розлад спілкування, одна з найбільш важких соціальних проблем інвалідів, є наслідком і фізичних обмежень, і емоційної захисної самоізоляції, і випадання із трудового колективу, і дефіциту звичної інформації.

Методика та процедура дослідження. Дослідження проводилось на базі Володимир-Волинської спеціалізованої школи для дітей з вадами слуху, та Володимир-Волинської ЗОШ № 1. Вибірка становила 40 учнів молодшого шкільного віку. Метою емпіричного дослідження було виявити особливості розвитку особистості дітей з вадами слуху, а саме, передусім: рівень самооцінки, мотивації, замкнутості і потреб. У процесі емпіричного дослідження було використано проєктивні методики «Неіснуюча тварина», «Намалюй людину» К. Маховеера, «Колірний тест відносин (модифікація тесту А.Еткінда)», а також тест-опитувальник «Рівень афіліації» А.Мехрабіан. Вибір цих методик був зумовлений тим, що вони є простими у використанні, особливо для дітей із вадами слуху і найчіткіше відображають завдання нашого дослідження, адже малювання для дитини є природним та звичним процесом.

Аналіз результатів дослідження. Аналіз теоретичного матеріалу та результати проведеного емпіричного дослідження дали нам змогу виділити наступні особливості мотиваційної сфери та сфери оцінних та самооцінних відношень дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху.

Отже, діти з вадами слуху зазнають значних труднощів проникнення у зміст людських вчинків і стосунків у зв'язку з обмеженням оволодіння психологічними засобами пізнання соціальної дійсності. В основі цих труднощів лежить обмеженість спілкування дітей з дорослими, з однолітками в яких немає порушень слуху. Такі діти прагнуть спілкування, та не отримуючи належної підтримки дуже часто замикаються у собі.

Результати емпіричного дослідження свідчать про наявність значних проблем у розвитку особистості дитини з вадами слуху, становленню позитивної «Я-концепції», формуванні самооцінки та адекватного оцінювання власних вчинків і досягнень.

Порушення спілкування з оточуючими частково ізолює дитину з порушеннями слуху від людей, що веде до утруднення формування самосвідомості та інших особистісних утворень. Провідними емоціями дітей з порушеннями слуху є оптимістичність, агресивність, ригідність; кожна емоція проявляється залежно від ситуації та індивідуальних особистісних якостей і властивостей кожної дитини. Особливо гостро проявляється потреба в соціальній активності, в спілкуванні та яскравих переживаннях, у прихильності. Спостерігається загальне бажання дітей з порушеннями слуху бути емоційно залученими до спільної взаємодії з оточуючими, рівень самооцінки не є сталим, він залежить від ситуації, в якій перебуває дитина, також характерною особливістю є емоційна вразливість.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. У результаті дослідження було виявлено наступне. Наявність значних об'єктивних проблем у пристосуванні та взаємодії з оточуючим світом спричиняє появу у глухих дітей таких особистісних рис, низька самооцінка та мотивація, недостатня гнучкість, егоцентризм, відсутність внутрішнього контролю, імпульсивність, навіюваність, агресивність.

Є помітним загальне бажання дітей з порушеннями слуху бути емоційно залученими до спільної взаємодії з оточуючими, рівень самооцінки не є сталим, він залежить від ситуації, в якій перебуває дитина, також характерною особливістю є емоційна вразливість. Недолік емоційного спілкування позбавляє дитину можливості самостійно орієнтуватися в спрямованості та характері відносин один до одного і може призводити до страху перед спілкуванням.

У дітей з порушеннями слуху, в процесі соціалізації необхідно формувати цілий ряд особистісних можливостей, таких як: творчу і пізнавальну активність особистості, високий рівень саморегуляції; набір інтелектуально-особистісних характеристик, які свідчать про ерудицію, культуру особистості, перцептивні властивості особистості, які визначають здатність адекватно сприймати і оцінювати учасників спільної діяльності; навички спілкування; адекватну самооцінку і рівень домагань.

Визнання успіхів дитини, спілкування і доброзичливе ставлення до неї з боку дорослих та однолітків сприяє становленню позитивної «Я-концепції», формуванню самооцінки та адекватного оцінювання власних вчинків і досягнень.

Список використаних джерел

1. Богданова Т. Г. Сурдопсихологія: Учеб.пособие для студ.высш.пед. учеб.заведений / Т.Г. Богданова – М.: Академия, 2002. – 224с.
2. Боскис Р. М. Глухие и слабослышащие дети / Боскис Р. М. – М. : Педагогика, 1963. – 215 с.
3. Бочелюк В. Й. Психологія людини з обмеженими можливостями: навч. посібник / В.Й. Бочелюк, А.В. Турубанова. - К. : Центр учбової літератури, 2011. – 264 с.
4. Зотова А. М. Интеграция ребёнка-инвалида в среду здоровых сверстников как метод социальной адаптации. // Дефектология. – 1997. – №6 – с.21-25.
5. Мудрик А. В. Соціальна педагогіка. / А.В. Мудрик. – М., 2002. -378с.
6. Підручник / Трофімов Ю.Л., Рибалка В.В., Гончарук П.А. та ін.; за ред. Ю.Л. Трофімова. – 6-те вид., стереотип. – К.:Либідь, 2008.– 560с.
7. Розанова Т. В., Соловйов І. М. Психологія глухих дітей. / Т.В. Розанова, І.М. Соловйов –М.: Просвещение, 2001. – 119с.
8. Роюк С. Є. Міжособистісна взаємодія дітей з вадами слуху / С.Є. Роюк // Психологічні перспективи. – 2009. – 142с.
9. Синяк В.А., Нудельман В.В. Особливості психічного розвитку глухої дитини. / В.А. Синяк, В.В. Нудельман – М.: Просвещение, 2001 – 161с.

References

1. Bogdanova T. G. Surdopsihologija: Ucheb.posobie dlja stud.vyssh.ped. ucheb.zavedenij / T.G.Bogdanova – М.: Akademija, 2002. – 224s.
2. Boskis R. M. Gluhie i slaboslyshashhie deti / Boskis R. M. – М. : Pedagogika, 1963. – 215 s.
3. Bochelyuk V. Y. Psykholohiya lyudyny z obmezhenymy mozhlyvostyamy: navch. posibnyk/ V.Y. Bochelyuk, A.V. Turubanova. – К. : Tsentr uchbovoyi literatury, 2011. – 264 s.
4. Zotova A. M. Integracija rebjonka-invalida v sredu zdorovyh sverstnikov kak metod social'noj adaptacii. // Defektologija.- 1997.- № 6- 21-25 s.
5. Mudryk A. V. Sotsial'na pedahohika. / A.V. Mudryk. – М., 2002. -378s.
6. Pidruchnyk / Trofimov Yu.L., Rybalka V.V., Honcharuk P.A. ta in.; za red. Yu.L. Trofimova. – 6-te vyd.,stereotyp. – К.:Lybid', 2008.– 560s.
7. Rozanova T. V., Solovyov I. M. Psykholohiya hlukhykh ditey. / T.V. Rozanova, I.M. Solovyov – М.: Prosveshchenye, 2001. – 119s.
8. Royuk S. Ye. Mizhosobystisna vzayemodiya ditey z vadamy slukhu / S.Ye. Royuk // Psykholohichni perspektyvy. – 2009. – 142s.
9. Synyak V.A., Nudel'man V.V. Osoblyvosti psykhichnoho rozvytku hlukhoyi dytyny. / V.A. Synyak, V.V. Nudel'man – М.: Prosveshchenye, 2001 – 161 s.

Резюме. В статье изложены результаты теоретического и эмпирического изучения психологических особенностей социализации детей с недостатками слуха. Выявлены особенности развития самооценки, мотивации и потребностей у детей с нарушениями слуха.

Ключевые слова: дети с нарушениями слуха, социализация, социальное развитие, самооценка, мотивация, младший школьный возраст.

Summary. The article presents the results of theoretical and empirical study of psychological characteristics of socialization of children with hearing impairments.

Key words: the features of self-esteem, motivation and needs of children with hearing impairment.

УДК159.922.8-057.87

О.М. ХЛІВНА

ПСИХОПРОФІЛАКТИКА ЗДОРОВ'Я В СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ

У статті досліджується психопрофілактичний аспект діяльності психолога в студентському середовищі. Студентський вік розглядається як окремий період життєвого циклу людини. Наведено результати емпіричного дослідження стану психічного здоров'я студентської молоді під час навчальної діяльності у вищому закладі освіти. Визначено психопрофілактичне поле діяльності психолога щодо психічного здоров'я в студентському середовищі.

Ключові слова: психологічна профілактика, психічне здоров'я, студентський вік, навчальна діяльність, психолог.